

Het water en de vogels

Wandelroute door de Vogelenbuurt

Tekst en foto's: Liesbeth Simpelaar

Op deze wandelroute kom je langs diverse muurschilderingen van vogels en allerlei andere bezienswaardigheden. We volgen voornamelijk de loop van de oude Vecht. Er zijn er mooie rustige plekjes waar je even kunt gaan zitten.

1. Dopplerhof: muurplaten met vogels

We beginnen in de Dopplerhof, aan de rand van het Griftpark. Daarmee smokkelen we nog een beetje, want eigenlijk hoort dit buurtje bij Tuinwijk-Oost. De Dopplerhof is rond 1983 gebouwd en de bewoners vonden de kale gevels maar saai. De gemeente vond dat muurschilderingen teveel onderhoud vergden, daarom werd gekozen voor muurplaten, en Nina Valkhof maakte in 2014 maar liefst tien kleurrijke platen met schilderijen van vogels. Die werden op de gevels gemonteerd. Loop, om ze allemaal te zien, maar wat rond in de straatjes van de Dopplerhof.

Als je uit de Dopplerhof komt, zie je links het Griftpark en het water van de Biltse Grift. Steek de Menno van Coehoornstraat over, loop rechtdoor en loop het fiets- en voetpad op van de Stieltjesstraat. Officieel ben je dan in de Vogelenbuurt.

2. Stieltjesstraat: laantje naar de Vaaltbrug

Dit is een schaduwrijk laantje langs het water dat vanaf de Biltse Grift naar de Weerdsingel Oostzijde loopt. Er staan bankjes met uitzicht op de bootjes die aan de zijkant van het Hooghiemstragebouw liggen.

De Biltse Grift is in de 17de eeuw aangelegd voor de turfvaart. Eigenlijk is het een deel van de oude Vecht die toen recht gemaakt is om het varen makkelijker te maken. De oude Vecht ontstond ruim 4000 jaar geleden als aftakking van de Kromme Rijn bij Vechten (Bunnik). Hij stroomt in een bocht naar het noordoosten van de stad en vanaf Lauwerecht naar de Zuiderzee, waar we de rivier nog steeds ‘de Vecht’ noemen.¹

Op deze kaart de loop van de Oude Vecht, van Den Rijn via Outwijk (de Minstream) naar links, richting huidige Vecht.²

¹ Roland Blijdenstijn (2015), *Tastbare Tijd. Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, cultuurhistorische uitgeverij Stokerkade Amsterdam, p. 289

² *Tastbare Tijd* (zie noot 1), p. 58, détail van kaart uit ongeveer 1640, uitgave Willem Jansz. Blaeu

Doorlopend kom je bij de Vaaltbrug, die genoemd is naar de (stinkende) vaalt van de gemeentelijke reiniging die er vroeger lag, op de plek waar nu de grote speeltuin 'De Torteltuin' is. Sla bij de singel rechtsaf en dan meteen daarna weer rechtsaf. Dan ben je in de Grietstraat. Daar op de hoek is een gevel beschilderd met diverse vogels.

3. Hoek Grietstraat/Weerdsingel: 'De Grutto'

De muurschildering is genoemd naar de grootste vogel erop, de grutto. 'De Grutto' is een ontwerp van Lisette Jansen en in 2008 uitgevoerd door vijftien leerlingen van Nimeto. Te zien zijn verder o.a. een kwartel, een Turkse tortelduif en een Kievit. Op de vogels is hun biotoop aangegeven.

Hier lees je een paar leuke verhaaltjes van de leerlingen over hun werk aan de schildering:

<https://grietstraat.blogspot.com/2008/10/>

Je loopt verder door de Grietstraat.

4. Koekoeksvaart: Het zwarte speeltuintje

In de Grietstraat kom je haast zonder dat je het merkt een bruggetje over, waar een speelplek op is gemaakt, 'Het zwarte speeltuintje'. Het is een bruggetje over de oude Vecht, die in dit gedeelte Koekoeksvaart heet, naar de boerderij De Koekoek die hier ergens heeft gestaan. Van deze boerderij komt de naam 'Vogelenbuurt' en de vogelnamen van de straten. Dan moeten we een bochtje maken om langs het water te kunnen lopen: sla linksaf naar de Simon Stevinstraat en weer linksaf naar de Zacharias Jansenstraat. Daar op de hoek zie je een muurreclame van de Utrechtse Melkcentrale.

5. Zacharias Jansenstraat: muurreclame Melkcentrale

Waarschijnlijk heeft hier een melkboer of melkfabriekje gezeten, die de melk van de boeren klaarmaakte voor consumptie. In de melkfles is een grappige uitsparing voor het wc-raampje.

Reclame voor zuivel heeft een interessante geschiedenis. Vanaf de jaren dertig probeerden fabrieken melk en kaas steeds meer te promoten. Je kent misschien van de jaren zeventig nog de reclame met Joris Driepinter, die door drie glazen melk per dag een olifant kon optillen. Lees bijvoorbeeld <http://www.zuivelgeschiedenis.nl/?PageID=54>

Na de Zacharias Jansenstraat ga je rechtsaf naar de Snelliuskade. Steek daar de Van Humboltstraat over en vervolg de Snelliuskade. Je komt bij de Nieuwe Koekoekstraat, waar een valschut in het water staat.

6. Nieuwe Koekoekstraat: valschut

Valschutten zijn in de 19de eeuw gemaakt om het water te reguleren. Als de velden ten noordoosten van de stad te droog waren, werden de schutten neergelaten zodat er minder water naar de Vecht wegstroomde. Omgekeerd was het bij zware storm ook het geval dat het water in het IJsselmeer hoger stond dan bij Utrecht en juist de stad instroomde; ook dan gebruikte men deze schutten.

Hier moeten we opnieuw een bocht maken.

7. Geschilderde 'fake'deur en terug naar de Koekoeksvaart

Ga bij het valschut rechtsaf de Nieuwe Koekoekstraat in. Bij nummer 102, op de hoek van de Johannes de Bekastraat, vind je een 'fake'deur. Door wie die is geschilderd, is me niet bekend.

Ga linksaf de Johannes de Bekastraat in en linksaf naar de Havikstraat. Daarna rechtsaf, dan ben je op de Nieuwe Keizersgracht. Hier is de oude Vecht dus vernoemd naar een deftige Amsterdamse gracht. Dit gedeelte wordt in de volksmond overigens nog wel Koekoeksvaart genoemd.

In 2011 is langs het water beschoeiing van kunststof aangebracht en bewoners klaagden dat hun katten verdronken omdat ze niet meer uit het water konden komen. Daarom zijn er in 2012 drijvende katteneilandjes neergelaten. Of die er nu nog zijn, weet ik niet, ik heb ze niet gezien.

8. Nieuwe Keizersgracht: drieluik met vogels

Op de hoek Nieuwe Keizersgracht / Abraham Bloemaertstraat zie je een muurschildering waarop Franciscus van Assisi is afgebeeld. Dit is het derde deel van een drieluik, in 1981 geschilderd door Hans van der Plas, waarop veel vogels zijn afgebeeld die allemaal naar Franciscus toevliegen; hij kon immers met vogels praten.

Verder lopend zie je achtereenvolgens het tweede en eerste deel van het drieluik.

9. Nieuwe Keizersgracht: Het Balkon

‘Het Balkon’ is het eerste deel van het drieluik. Van een afstandje is moeilijk uit te maken wat bij het echte huis hoort en wat geschilderd is. Op het lage muurtje ernaast schilderde Van der Plas een deur en een brievenbus zodat, aldus Van der Plas, mensen niet zo ver de deur uit hoefden om hun brieven te posten. Hij noemde zich illusionist want hij gebruikte graag gezichtsbedrog.

Voor ‘Het Balkon’ is een leuk zitplekje gemaakt.

Steek de Adelaarstraat over, naar het vervolg van de Nieuwe Keizersgracht.

10. Nieuwe Keizersgracht en muurschildering Adelaarhof

Ondanks de deftige Amsterdamse grachtennaam ‘Nieuwe Keizersgracht’ is dit stuk van de oude Vecht helaas, onder protest van bewoners, in de jaren '70 gedempt.

Je loopt met de bocht mee naar links. Vanaf je rechterkant kwam hier de in de 12de eeuw gegraven Veengracht, die langs de Willem Arntszkade liep, op de oude Vecht uit. Ook de Veengracht is gedempt, eveneens onder protest. Hij is nog te zien langs de Kardinaal de Jongweg (voorheen ‘Inundatiekade’) en verderop langs de Prof. Jordanlaan, richting Blauwkapel en Maartensdijk.

Vlak voordat je bij de Merelstraat bent kun je linksaf de Adelaarhof in. Daar is een binnentuin met sinds 2014 op de grijze muur een vrolijke muurschildering, ontworpen door het echtpaar Christine Thau en Patrick Tersteeg. De schildering is uit diverse ontwerpen gekozen en uitgevoerd door bewoners.

Je komt nu bij de Merelstraat. Daar sla je linksaf, je steekt de Adelaarstraat over en gaat rechtdoor. Je bent dan op de Hopakker.

Daar zijn twee muurschilderingen te zien.

11. Hopakker 40: Kolibrie

Deze fraaie muurschildering heet 'Kolibrie' en is van JanIsDeMan, pseudoniem van Jan Heinsbroek. Hij heeft talloze muurschilderingen en graffiti op zijn naam staan, binnen en buiten Utrecht. Bekend is bijvoorbeeld de enorme boekenkast die hij in 2019 schilderde aan de Amsterdamsestraatweg.

Zijn motto is 'niet zeuren maar kleuren'. Op zijn website <https://janisdeman.com/> staan dan ook alleen foto's, geen informatie over zijn werk. Na zijn muurschildering in Lunetten in 2020 is er een leuk lied over hem gemaakt:

<https://www.youtube.com/watch?v=hGkQ67m7SBc>

12. Hopakker 7: Vliegende kat

Aan de zijgevel van Hopakker 7 vind je de 'Vliegende kat' van Philipp Jordan. Jordan is een Duits kunstenaar en woont sinds 2003 in Utrecht, waar hij de kunstacademie volgde. Hij maakt behalve muurschilderingen ook graffiti en stripverhalen en put daarbij uit de fantasiewereld van kinderen. Zijn expositie met 1000 teddyberen in 2009 was te zien in Hamburg, Wenen, Düsseldorf, San Diego, Los Angeles en in Utrecht.

Hier ga je iets terug en loopt dan rechtsaf de Lijsterstraat in. Met een bochtje naar links kom je dan in de Nieuwe Koekoekstraat.

13. Hoek Lijsterstraat 49/Nieuwe Koekoekstraat: café Averechts

Op de hoek staat café Averechts (<https://www.averechts.nl/>). Dat bestaat sinds de jaren tachtig en was een 'Kollektief Kafee'. Nog steeds is het een non-profit-organisatie die op vrijwilligers

draait (behalve de schoonmakers) en een fooienpot heeft voor goede doelen, waar ook een deel van de winst naar wordt gedoneerd.

In 2010 kreeg Averechts een boete van het ministerie van Sociale Zaken omdat asielzoekers vrijwilligerswerk deden in het café: ze kookten en serveerden maaltijden. Dat was om ze iets zinnigs te doen te geven en in contact te laten komen met buurtbewoners. Echter, asielzoekers mogen niet werken, ook niet vrijwillig. De gemeente Utrecht gaf Averechts toen een renteloze lening, zodat het café niet over de kop hoefde te gaan.

Ondanks dit soort tegenslagen heeft het café het hoofd boven water gehouden, in tegenstelling tot vele andere linkse initiatieven die in de jaren tachtig ontstonden. Je kunt er iedere zondag vegetarisch eten en er zijn muziekoptredens en exposities (kunst aan de muur).

Een leuk artikel over Averechts: <https://www.duic.nl/horeca/de-klassieker-cafe-averechts-35-jaar-een-links-nest/>

Je gaat rechtsaf de Nieuwe Koekoekstraat in, neemt rechts de Kwartelstraat en linksaf de Kievitsstraat, en dan rechtsaf de Zacharias Jansenstraat.

14. Zacharias Jansenstraat en Simon Stevinstraat: zelfgemaakte lampekappen

Bekend terrein van het begin van de route. Maar dit zag je toen misschien over het hoofd: in de Zacharias Jansenstraat en de Simon Stevinstraat hebben bewoners zelfgemaakte lampekappen op de lantaarnpalen aangebracht. De lantaarnpalen staan ook wel erg dicht op de ramen.

Je loopt de Zacharias Jansenstraat uit en komt dan in de Menno van Coehoornstraat. We zijn bijna weer bij het begin. Als laatste punt op de route bekijken we nog een bijzonder gebouw aan de Stieltjesstraat 76. Je loopt de Menno van Coehoornstraat uit tot het Griftpark en gaat linksaf de Stieltjesstraat in. Tegenover je, op de hoek, zie je het gebouw.

15. Stieltjesstraat 76: monument

Dit is een gemeentelijk monument en ontworpen door architect Johannes Planjer in 1923, die ook de voormalige politiepost aan het Ledig Erf ontwierp. In de volksmond heet het 'het Ketelhuis', maar het is niet bekend of het die functie had bij de gasfabriek die vroeger in het Griftpark was. Het is in ieder geval het administratiegebouw van de gemeentelijke vaalt ernaast geweest. Daarna zat de sociale dienst er een tijdje in en tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebruikt als gaarkeuken. Toen het een tijd leegstond is het in 1989 gekraakt. In 1993 is het monument geworden en verkocht. Het is nu een bedrijfsverzamelgebouw, 'De Voorziening'.

Planjer ontwierp het gebouw in gemengde stijl: de voorgevel met zijn versieringen (geometrische figuren en roedenverdeling in de ramen) is duidelijk in de stijl van de Amsterdamse School; de zijgevels en de achterkant met de strenge rechte vormen zijn meer in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid.

Als je even verder loopt kom je weer in de Dopplerhof, het beginpunt van de route. Ik hoop dat je een fijne wandeling hebt gehad!